

УДК 911.3

Пендерецький О.В. доц., Пендерецька Р.О.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Україна

ПРОМИСЛОВИЙ ТУРИЗМ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Penderetskyi O.V. Ph.D., Assoc. Prof., Penderetska R.O.

INDUSTRIAL TOURISM OF REGION OF CARPATHIANS

Сьогодні у світі багато великих і малих виробництв тісно співпрацюють з туристичними фірмами, тим самим рекламуючи власну продукцію та розширюючи ринки збуту. Організація туристичних екскурсій на діючі виробництва та промисли може стати значною підмогою в розвитку малого та середнього бізнесу, забезпечити додаткові надходження до місцевого бюджету.

Різноманітність промислового туризму [1, с.11], як суспільного явища, обумовила комплексний, проблемно-цільовий підхід до його наукових і прикладних досліджень, вирішити які можна завдяки визначенню механізму його функціонування та геопросторової організації. На сьогоднішній день актуальною є проблема вдосконалення теоретико-методологічних та методичних положень промислового туризму, розширення його предметно-об'єктної сфери і проведення на цій основі прикладних досліджень, які й будуть визначати відповідність промислового туризму сучасним вимогам розвитку науки і суспільства.

За визначенням світової організації туризму «Збалансований розвиток туризму має задовольняти потреби туристів і країн, які їх приймають, за умови збереження і збільшення майбутніх можливостей, що передбачає таке управління ресурсами, при якому економічні, соціальні та естетичні потреби могли б бути задоволені, в той час, як культурна цілісність, важливі екологічні процеси, біорізноманіття та системи життєзабезпечення підтримуються і зберігаються».

Збалансований розвиток промислового туризму повинен відповідати критеріям соціальної, екологічної та економічної сумісності. Збалансований розвиток промислового туризму – це той туризм, який в довгостроковій перспективі, тобто в проекції на сучасне і майбутні покоління, може адаптуватися до конкретних етнічних і культурних особливостей, відповідає вимогам соціальної справедливості, екологічно сумісний, а також доцільний і вигідний в економічному плані.

Серед основних передумов виникнення екотуризму та екологізації традиційних видів туризму провідну роль відіграє наростання протиріч між задоволенням туристичного попиту і раціональним використанням туристичних ресурсів. В основі цих протиріч знаходиться антропогенне навантаження, яке здійснюють туристи на природні і культурно-історичні туристичні ресурси. Важливу роль тут відіграє прогнозування можливих змін навколишнього середовища на основі моделювання збалансованого розвитку туристичних дестинацій промислового туризму з метою запровадження застережливих заходів.

Для виробника пустити споживача до себе на підприємство – це дуже гарний рекламний хід. Кілька годин витонченої реклами, яку екскурсант споживає охоче, а іноді ще й платить за це. До того ж відкритися для споживача – це демонстрація чесності та прозорості управління, бездоганних технологій, впевненості у своїх перспективах перед конкурентами.

Використання виробничих процесів як туристичних ресурсів, стимулює підприємство до поліпшення корпоративного клімату і трудових відносин. Підприємство отримує лояльність споживачів, ефективну підтримку брендів, а оборот

сувенірних магазинів, розташованих у точках, де закінчуються екскурсії, значно вищий ніж в інших місцях з аналогічною продукцією. Промисловий туризм – це справжній інструмент маркетингу території, системної роботи місцевих співтовариств по просуванню її інтересів для залучення інвесторів, туристів чи потенційних жителів. Промисловий туризм – це різновид культурно пізнавального туризму, спрямований на пізнання особливостей технологічних процесів діючих (або тих, що колись діяли) промислових підприємств та народних промислів.

Таке визначення сформульоване нами на основі тлумачення значення слова «промисел» в Академічному словнику української мови (1970 – 1980) [2, с.229]:

- заняття яким-небудь ремеслом з метою добування засобів існування; дрібне ремісничє виробництво;
- місце, родовище, де добувають що-небудь; добувне промислове підприємство;
- галузь промислового виробництва .

Отже, народні промисли можна характеризувати як перший, дослідний етап промислового виробництва, а тури на такі об'єкти і визначили назву туризму – промисловий.

Якщо характеризувати промисловий тур з позиції туристичного ринку, то він інтегрує в собі відповідні аспекти соціальних, економічних та екологічних продуктів, товарів і послуг переважно інтелектуально-пізнавального та атрактивного характеру, що мають просторову, кількісну та якісну визначеність і підготовлені для реалізації туристам. У його створенні задіяні підприємства гірничодобувної та переробної промисловості і туристичні підприємства та організації, що співпрацюють у напрямку створення та реалізації промислово-туристичного продукту. Тому характерним поняттям для розвитку промислового туризму є туристична дестинація – цільова територія, яка приймає туристів: географічна одиниця, з самостійною туристичною привабливістю, яка надає туристам комплексне враження (на базі туристичних продуктів), та задовольняє всі потреби туристів.

Ресурсний потенціал промислового туризму – споруди та явища видобувної і переробної промисловості, що відображають, відтворюють, імітують розвиток ландшафту, пов'язаного з промисловою діяльністю людини, та мають ту чи іншу пізнавальну цінність. До них ми відносимо: індустриальні: заводи, фабрики, електростанції, комбінати, летовища...; природні: грязьовий вулкан, соляні промисли, карстові утворення, озокеритові утворення, нафтові промисли, промислові кар'єри, зоо- і фіто промисли, лікувальні грязі, мінеральні води; народні промисли: килимарство, ткацтво, вишивання, лозоплетіння, гончарство, різьба по дереву, кістці, рогу, художня обробка шкіри, декоративний розпис, склороби-гутники, золотарі-ювеліри, ковалі...

У Карпатському регіоні, поряд з курортними і рекреаційними ресурсами, також є значна кількість промислових, військових та народних промислів, які у своїй сукупності становлять ресурси промислового туризму.

Ознайомлення з технологічними процесами по випуску продукції є різновидом культурно-пізнавального туризму і має назву – індустриальний туризм. Початок йому був поставлений під час ознайомлення з роботою народних промислів, коли товари виготовлялися вручну з використанням нехитрих технічних приспособлень і обладнання. Пізніше, з розвитком науки і техніки, почали запроваджувати для виготовлення цих же товарів потужні автоматизовані і роботизовані технологічні лінії та обладнання. Індустрія виробництва стала цікавою для підприємців, які хотіли запозичити передові технології, налагодити партнерські стосунки. В ролі промислових туристів виступали самі державні службовці, які були зацікавлені у спільному виробництві продукції з метою розширити сферу зайнятості для місцевого населення. Так поступово почав зароджуватися індустриальний туризм, який разом з відвідуванням

народних промислів породив промисловий туризм.

Розвиток вітчизняного промислового туризму, як складної соціоекономіко-екологічної системи, ґрунтується на взаємодії її суб'єктів – туристів, та об'єктів – туристичних дестинацій. Туристична дестинація виступає ключовим компонентом системи промислового туризму, оскільки її формують функціонально пов'язані елементи (туристичні ресурси, туристична та загальна інфраструктура території, трудовий потенціал та органи управління), що розташовані на певній території, мають інформаційно-комунікаційні структури для забезпечення виконання стратегії й тактики виробництва та реалізації туристичного продукту, спрямованих на ефективну економічну, соціальну та екологічну діяльність у ній. Проведене дослідження сутності туристичної дестинації дає підстави розглядати туристичну дестинацію як соціо-економічну місцевість певного масштабу, що характеризується конкурентоздатними туристичними ресурсами та інфраструктурою, яка створює і реалізує привабливий для споживача турпродукт, не завдаючи шкоди довкіллю.

Туризм повинен бути екологічно орієнтованим на довготривалу перспективу, економічно життєздатним, а також відповідати етнічним і соціальним інтересам місцевих співтовариств. Необхідність розвитку екологічно орієнтованого туризму, як одного з важливих принципів збалансованого екологічно безпечного розвитку суспільства в цілому, підтверджено і на міжнародному рівні.

З розвитком екотуризму пов'язана зміна ставлення до навколишнього середовища, зміна моделей природокористування; розвиток екотуризму сприяє охороні природи і культури, соціальному та економічному розвитку. Екологічний туризм є і одним з елементів еколого-просвітницької діяльності. Особливості екотуризму полягають в тому, що він не лише задовольняє бажання спілкуватися з природою, але змушує потенціал туризму служити на благо охорони природи, соціально-економічного розвитку, сприяє підвищенню еколого-освітнього і загальнокультурного рівня відвідувачів.

Для збільшення соціальної значущості екології у всіх сферах життя суспільства (освіти, виробництва, культури, побуту) необхідне створення і масове поширення світоглядної концепції спільної еволюції суспільства і природи, спираючись на природне прагнення людей до здорового способу життя, сформувані соціально-психологічні установки на виконання високих екологічних стандартів ставлення до природи.

В економічній сфері головним завданням регіональної політики є створення сприятливих умов для розвитку підприємництва та ринкової інфраструктури; формування і розвиток вільних економічних зон із визначенням локальних територій для їх розміщення, налагодження при- і транскордонного співробітництва між регіонами; проведення децентралізації управління економікою з урахуванням її багатокладності на базі міцної вертикальної структури влади. В соціальній – на відновлення і розвиток соціальної інфраструктури, забезпечення необхідних умов життєдіяльності місцевого населення; раціональне використання трудових ресурсів шляхом удосконалення функціонування ринків праці та систем соціального захисту населення; формування раціональної системи розселення шляхом збереження існуючих і створення нових населених пунктів, регулювання їх розвитку [3, с. 141].

Для Карпатського району туризм, як сектор економіки, сприяє активному подоланню диспропорцій економічно-соціального розвитку окремих територій, господарської, соціальної та демографічної депресивності, поживає традиційні господарські промисли місцевого населення. Головну роль в цьому відіграють природні передумови з характерними для місцевості рисами і властивостями геопростору, сукупний синергетичний вплив яких виступає основою всього

суспільного розвитку населення, що проживає на даній території. Завдяки мінеральним джерелам вод появились такі визначні бальнеокурортні центри як Трускавець, Східниця, Моршин, Поляна, Шаян, Сойми, Шешори та ін.

Гірські райони можуть конкурувати з рівнинними в економічному відношенні насамперед завдяки розвитку індустрії відпочинку. Інші галузі при цьому відіграють роль необхідних доповнюючих, дозволять розширити сферу прикладання праці, використати поряд з рекреаційними інші види природних ресурсів – лісові й окремі мінерально-сировинні.

З метою підвищення інвестиційної привабливості регіону, формування механізмів стимулювання підприємницької ініціативи, створення сприятливого підприємницького клімату, залучення підприємців до формування туристичних інформаційних центрів в індустрії туризму використовують кластерний підхід. Туристичний кластер – це ключова організаційна основа, яка поєднує підприємства туристичної та інших суміжних галузей у єдину систему, що дає змогу реалізувати пріоритетні завдання, які стоять перед підприємствами, установами, організаціями, та сприятиме посиленню конкурентних переваг цього регіону [4].

Висновок: Отже, для розвитку промислового туризму Карпатського регіону необхідно на основі розроблених його теоретичних засад та принципів:

- 1) створити систематизований перелік об'єктів промислового туризму;
- 2) на законодавчому рівні забезпечити охорону та заповідання промислових ландшафтів;
- 3) дослідити можливості більшого використання в оздоровчих цілях природних ресурсів (нафти, солі, озокериту та ін.);
- 4) розробити сайт промислового туризму;
- 5) розробити путівники промислового туризму в кожному регіоні;
- 6) створити «Програму розвитку промислового туризму в Україні»;
- 7) внести зміни і доповнення до закону України «Про туризм».

Однією з головних функцій промислового туризму є підняття іміджу самого підприємства – власна реклама.

Перелік посилань

1. Пендерецький О.В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення: Монографія / О.В. Пендерецький. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 225 с.
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/promysel>.
3. Іщук С.І. Регіональна економіка: Теорія. Методи. Практика: Підручник / С.І. Іщук, О.В. Гладкий. – Київ. Нац.ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання – 2013. – 447 с. (Університетський підручник).
4. Пендерецький О.В. Промисловий туристичний кластер Карпатського району / О.В. Пендерецький // Географія та туризм: науковий збірник КНУ імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 22.